

Slovniske in pravopisne drobtine

ZDRAVILSTVO, ZDRAVSTVO

Po naših dnevnikih še vedno beremo med dnevnimi vestmi, da je kdó promoviral za doktorja vsega »zdravilstva«. Ali ni ta izraz zastarel, če že ne povsem napačen?

Ime zdravilstvo izhaja od besede zdravilo, kar je razvidno tudi iz SP. Tudi Pleteršnik ima za *zdravilo* pravilno Heilmittel, Arzenei, prav tako tudi zdravilar = farmacevt; zdraviloslovje = nauk o zdravilih; zdraviloznanec = farmakolog; zdraviloznanstvo = Arzeneikunde, Pharmakologie; vendar pa prevaja *zdravilski* = medicinal (menda misli nekaj, kar je v zvezi z medicino v pomenu zdravilo). V nadaljnjih primerih pa ima zopet pravilno: zdravilska sklenica = Arzeneiflasche; zdravilski potroški = Medizinalauslagen (bržda tudi v pomenu zdravilo) in zdravilske zeli = Arzeneipflanzen. Glej tudi SP pod *medicina* = zdravstvo (veda) in zdravilo. Da se izognemo nesporazumu, bomo za drugi pomen besede medicina danes raje uporabljali besedo medikament. Toda za *zdravilstvo* ima Pleteršnik nedosledno Heilwesen = zdravstvo, das Sanitätswesen, pa celo *zdravništvo* = Heilkunde itd.

Današnji slovenski jezik uporablja za Pleteršnikovo besedo *zdravilstvo* samo še izraz *zdravstvo* = Gesundheitswesen, Heilwesen, Heilkunde, Medizin. Tako rečemo n. pr.: Sekretariat za zdravstvo (mišljeno je Gesundheitswesen) in socialno politiko; ali pa: naše zdravstvo (mišljena je medicina nasploh) je na takšni in takšni stopnji itd. Povsem napačna pa se mi danes zdi raba *zdravništvo* v pomenu Heilkunde. Danes ta dan govorimo samo še takole: slovensko zdravništvo je organizirano v Slovenskem zdravniškem društvu itd.

Bržkone se izraz »doktor vsega zdravilstva« vleče po naših časopisih še iz prve dobe Slovenskega Naroda, če že ne celo iz časa Bleiweisovih Novic. Zato bi ga bilo treba po mojem mnenju zamenjati z *doktorjem zdravstva* ali pa kar z *doktorjem medicine*. Ime »zdravilstvo« pa naj bi se ohranilo v prvotnem pomenu za tisto, kar je v zvezi z zdravili (Arznei).

Mimogrede bodi še povedano, da naziv našega bivšega ministrstva »za ljudsko zdravstvo« tudi ni bil dobro izbran. Zakaj v današnji slovenščini pomeni ljudsko zdravstvo predvsem to, kar Nemci imenujejo Volksmedizin, Volkshelkunde. S to znanostjo pa se prvenstveno ubadajo etnografi in etnologi, ki preučujejo in znanstveno obravnavajo primitivno medicino ljudskih *zdravilcev* (ta izraz rabim za nemški »Medizinmann«, ki ga uporabljajo etnologi). To bi bil morda še najboljši naziv tudi za sodobne »zdravnike«, ki nimajo predpisane strokovne kvalifikacije za zdravljenje ljudi (n. pr. zdravilec pri Sv. Joštu). Ministrstvo, ki ima na skrbi zdravje ljudstva, pa bi se smelo imenovati samo ministrstvo za ljudsko zdravje.

Mirko Karlin

NADLAKTNICA ALI NADLAHTNICA

Soglasniško skupino »kt« je slovenščina preobrazila v »ht«. Tako je dal imenovalnik »laket« v roditniku po onemitvi polglasnika v končnem zlogu »lahta«, v množini »lahti«. Take oblike beremo pri najstarejših pisateljih, poznajo jih tudi slovenski ljudski govori. Glasovni razvoj terja torej v imenovalniku »laket«, v sklonih, kjer je polglasnik onemel, pa soglasniško skupino »ht«, tako v roditniku »lahta«, v množini »lahti«. Kot vemo, pa igra v razvoju jezika važno vlogo analogija. Ta je v našem primeru sprožila tale razvoj: Rodilnik »lahta« s pravilnim »ht« je vplival na imenovalnik »laket« in ga preobrazil v »lahet«. Tudi to razvojno stopnjo poznajo v taki ali drugačni obliki slovenski ljudski govori. Vplival pa je tudi glasovno pravilni imenovalnik »laket« na ostale sklone, oblike »lahta«, »lahu« itd. so zamenjale analogične oblike »lakta«, »laktu« itd. Take oblike beremo že pri prvem slovenskem pisatelju in tudi današnjim ljudskim govorom niso tuje. Naš knjižni jezik ima za imenovalnik »laket«, obliko, ki je po opisanem razvoju brez dvoma upravičena, v ostalih sklonih pa analogične oblike s »kt« po ime-

novalniku, torej »lakta«, »laktu« itd., v množini »lakti«. Te oblike, ki so po zgodovinskem razvoju upravičene, so se v pisavi dobro udomačile; zato jih je v svoj slovar sprejel tudi Slovenski pravopis. V dvojini in množini pozna knjižni jezik tudi oblike ženskega spola s soglasniško skupino »ht«, ki so prav tako razvojno in po ljudski rabi upravičene: lahti, lahtem, z lahtmi, dve lahti, tri lahti platna.

Pri pridevnikih »podlahten« in »nadlahten« pa pri samostalnikih »podlahtnica« in »nadlahtnica« za analogijo, ki bi bila nadomestila skupino »ht« s »kt«, ni bilo osnove. Zato so samo oblike s »ht« v knjižnem jeziku pravilne.

Ioan Tominec

RABIM — POTREBUJEM

Naše slovnice in pravopis natančno ločijo gornja dva glagola, ker ima vsak drugačen pomen. Rabim tisto stvar, ki jo že imam, jo torej uporabljam, jo imam v rabi; stvari pa, ki je še nimam, ne morem rabiti, marveč jo le potrebujem, jo želim šele dobiti. Zato je napačen stavek: ne rabimo delavcev in zato pojdite. Očitno so delavci prišli vprašat, ali imajo kaj dela zanje, zato jim je mogoče odgovoriti le, da jih še ne potrebujemo ali pa jih ne potrebujemo več. Rabiti pa delavca sploh ne morem, saj rabim le sredstva, ne pa oseb.

Fr. Jesenovec

Ocene in poročila

ZANIMIVE BESEDE IN DRUGE REČI

Prof. ing. Alb. Struna, pisec knjige *Vodni pogoni na Slovenskem* (Ljubljana 1955), v oklepaju dostavlja, da je to »gradivo za zgodovino«. Ne mislim ocenjevati knjige, poudaril bi pa takoj na začetku, da redko katera knjiga prinaša toliko koristnega tudi za šolo, zlasti srednjo in strokovno, kot pričujoča, tako za zemljepisno-gospodarski, zgodovinski pa tudi jezikovni in slovstveni pouk. Knjiga govori o najraznovrstnejši uporabi vode v mlinski, papirni, tekstilni, lesni, železarski obrti in industriji, pa tudi v rudarstvu in fužinarstvu. Opise in razne zgodovinske podatke ponazarja nič manj ko 360 slik, risb in načrtov, povrhu pa še zemljevid vodnih koles na Slovenskem za leta okoli 1900.

Pri obravnavanju slovstva naleti strokovni učitelj slovenščine mnogokrat na različne krajevne spomine na to ali ono obrtno dejavnost v kakem kraju, na kratke opise dela in naprav, o katerih pa zvečine sam nima nobene jasne predstave in jih zato tudi učencem ne more razložiti. V Strunovi knjigi bo našel obilo razlage in slik. Opozarjam samo na dva primera iz slovenskega slovstva, na Vodnikovo pesem Jeklenice in Župančičevo Želbljarsko. V pričujoči knjigi dobi učitelj natančen opis bohinjkega železarstva s starimi slikami vred; tudi Kropa in njeni kovači so v njej lepo orisani in naslikani. Ni je skoraj strani v knjigi, ki ne bi mogla služiti pozitivni pouka v šoli.

Najbolj me je pa v knjigi pritegnilo izredno bogastvo besednega zaklada iz gori naštetih obrtnih in industrijskih panog. Prof. Struna je s čebeljo pridnostjo zbral iz starih virov in ljudstva lepe domače izraze, ki so šli že skoraj v pozabo. Ob živem opisu in sliki so izrazi zopet oživel. Posebej naj opozorim samo na bogato bero starih slovenskih besed v Mlinskem redu iz leta 1814, ki ga je pisatelj v knjigi priobčil (str. 303—307), n. pr. kolesa, pavci (= palci), gnala, kamni, mikec, vreče, sita, mere; vodotoč, korita, raki, vtok, iztok, jez, zat(v)ornica, odjemavnik, závora, pretok, vodna graja ali ježa, vodni tek; kamniško klepanje, vršnják, spodnják, sitova proširnost; mleti, žrniti, trgati, tretí (vse pri mletju!) itd., itd.